

Bečki studenti dugog 19. stoljeća kao budući profesori povijesti na Filozofskom (Mudroslovnom) fakultetu u Zagrebu

Počeci studija povijesti u Zagrebu obilježeni su snažnim utjecajem austrijske historiografije i metodike poučavanja. To posebice dolazi do izražaja kada se promatraju ondašnji profesori Filozofskog (Mudroslovnog) fakulteta, od kojih su mnogi svoje studentske dane djelomično ili u potpunosti proveli u prijestolnici Austro-Ugarske Monarhije. Uzevši u obzir sve studente koji su u nekom trenutku boravili na Sveučilištu u Beču i koji su svoj studij zaključili prije završetka Prvog svjetskog rata, dolazi se do podatka kako je na zagrebačkom Odsjeku za povijest¹ predavalo ukupno trinaestero profesora s ovakvim iskustvom studiranja. Među njima ističu se Tadija Smičiklas, Vjekoslav Klaić, Ferdo Šišić, Josip Matasović i drugi. Ovaj rad istražuje spomenuti aspekt njihova akademskog obrazovanja te ujedno nastoji pružiti kolektivnu analizu procesa studiranja povijesti na Bečkom sveučilištu u to doba. Pritom je poseban naglasak stavljen na predavanja i seminarske vježbe, ali isto tako i na profesore koji su izvodili nastavu. Usto se istraživanje dotiče dodatnih studijskih aktivnosti kao i utjecaja studentskih društava u koja su neki od ovih trinaestero povjesničara bili učlanjeni. Primarni je cilj objasniti kako je obrazovanje u glavnom gradu Monarhije utjecalo na njihove znanstvene interese i na njihovu nastavničku djelatnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Uvod

Već od osnutka modernog Sveučilišta u Zagrebu 1874. godine studij povijesti, pokrenut iste godine na Filozofskom (Mudroslovnom) fakultetu, zauzima značajnu ulogu u znanosti i društvu. Tome u prilog svjedoči i činjenica što je Matija Mesić (1826-1879), prvi rektor Zagrebačkog sveučilišta, i sam bio povjesničar.² Taj je zanat počeo izučavati ubrzo nakon što se zareadio za svećenika: u siječnju 1851.

¹ Valja napomenuti kako se o Odsjeku za povijest formalno može govoriti tek od akademske godine 1960/1961. Ipak, ovdje ćemo jednostavnosti radi koristiti upravo taj termin. Detaljan pregled razvoja Odsjeka za povijest vidjeti u: RAUKAR, JANEKOVIĆ-RÖMER, STRECHA I GRGIN 1998: 81-92; F. ŠIMETIN ŠEGVIĆ 2024: 531-552.

² O Mesiću i njegovu djelovanju vidjeti u: RAČKI 1879: 222-239; SMIČIKLAS I MARKOVIĆ 1892: 138-147; ARTUKOVIĆ (ur.) 1997.

imenovan je suplentom povijesti i zemljopisa u zagrebačkoj gimnaziji, a u svibnju iste godine uputio je molbu Ministarstvu bogoštovlja i nastave da mu se financira priprava za učiteljski ispit na Sveučilištu u Beču, što je u konačnici i odobreno. Iako je Mesić u prijestolnici Monarhije proveo samo jedan semestar poslije kojega je, na vlastiti zahtjev, prebačen u Prag,³ ondje stečena znanja svakako su ostavila traga na njegovoj daljnjoj nastavničkoj i znanstvenoj djelatnosti. Tako su i mnogi drugi profesori povijesti Filozofskog fakulteta u Zagrebu izvjesno vrijeme svog akademskog obrazovanja proveli na Bečkom sveučilištu. Sagledamo li isključivo one među njima koji su ondje završili studij prije konačnog sloma Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine, uočit ćemo da se u tu kategoriju ubrajaju spomenuti Matija Mesić, zatim Natko Nodilo (1834-1912), Tadija Smičiklas (1843-1914), Vjekoslav Klaić (1849-1928), Gavro Manojlović (1856-1939), Ferdo Šišić (1869-1940), Karlo Horvat (1874-1920), Milan Šufflay (1879-1931), Josip Nagy (1884-1981), Bogoljub Krnic (1874-1918), Grga Novak (1888-1978), Milko Kos (1892-1972) te naposljetku Josip Matasović (1892-1962). Oni čine oko dvije trećine ukupnog broja profesora koji su ikada predavali na zagrebačkom Odsjeku za povijest, a koji su do kraja Prvog svjetskog rata već bili diplomirani povjesničari.⁴ Navedeno upućuje na to koliko je utjecaj bečkog središta bio izražen u sferi historiografskog obrazovanja. Također treba napomenuti kako je na temelju gore nabrojanih povjesničara vidljivo da izbor relevantnih imena za ovo istraživanje nije proveden prema nacionalnome ključu. To pokazuje slučaj slovenskog povjesničara Milka Kosa,⁵ koji je, jednako kao i ostalih dvanaest hrvatskih povjesničara, predavao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te je sukladno tome i uvršten u Ovu analizu.

Istraživanje se ponajprije usredotočuje na predmete koje su studenti svojodobno slušali u semestrima provedenima u Beču. Budući da većina njih nije pohađala isključivo predavanja i seminare iz područja povijesti, valja naglasiti kako ovdje nećemo detaljnije prikazati predmete koji su usko vezani uz druge znanstvene discipline kao što su zemljopis ili filologija. Ključan aspekt u nastavi budućih povjesničara također su bili i profesori, koji su izvršili veći ili manji utjecaj na svoje slušače. Stoga ćemo u ovom radu pobliže promatrati njihovo predavačko djelovanje na Bečkom sveučilištu kako bismo pokazali na koji su način oni oblikovali razmišljanja i utjecali na znanstvene interese studenata. Razdoblje koje pritom tematiziramo obuhvaća više od šest desetljeća, računajući od Mesićevog upisa u zimski semestar

³ ŠABIĆ 2014: 113-114.

⁴ Pored trinaestorice spomenutih profesora, još su šestorica stekla diplomu iz povijesti prije raspada Austro-Ugarske Monarhije: Dane Gruber, Rudolf Horvat, Milan Prelog, Ljudmil Hauptmann, Petar Karlić i Viktor Novak.

⁵ Ključne informacije o Kosu vidjeti u: KOSTRENCIĆ 1973: 233-234; ŽONTAR 1972: 344-349. Opširnije tekstove o njegovu životu i djelovanju vidjeti napose kod slovenskog povjesničara Boge Grafenauera: GRAFENAUER 1952/1953: 9-29; GRAFENAUER 1972: 85-95; GRAFENAUER 1985: 353-384.

1851/1852. U tako dugom periodu izmjenjivao se velik broj profesora, zbog čega nećemo spominjati svakoga od njih ponaosob, već samo one značajnije.

Promatrajući literaturu o povjesničarima obuhvaćenima ovom analizom, dolazi se do zaključka kako je razdoblje njihova akademskog obrazovanja u carskome gradu slabije istraženo. Njihov studijski boravak na Sveučilištu u Beču većinom se, ako uopće, spominje usputno te se često ni ne navodi ništa osim činjenice da je dotični ondje studirao. Još se rjeđe spominju predmeti kao i značajni profesori onoga doba koji su im predavali. Iznimka je, primjerice, članak Stjepana Antoljaka o Milanu Šufflayu i njegovu djelovanju vezanom uz pomoćne povijesne znanosti u kojem se daje iscrpan pregled Šufflayeva dvosemestralnog boravka u Beču.⁶ Razlog ovakvoj manjkavosti znanstvenih radova je višestruk. Moglo bi se ustvrditi kako je to poglavlje u životu profesora povijesti sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta ostalo pomalo zasjenjeno njihovim kasnijim dostignućima. Nedostatku istraživačkog interesa dakako je doprinio i raspad Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine. Nestanak zajedničke države doveo je do otežanog korištenja arhivske građe vezane uz studente Bečkog sveučilišta. No upravo je ta obrazovna institucija iznjedrila mnogobrojne povjesničare koji su postali važan čimbenik u razvitku historiografija na ovim prostorima. Zato bi i suvremena zadaća tih istih historiografija trebala biti da prouče mjesta na kojima su njihovi vlastiti akteri crpili svoja znanja. U njima je danas, međutim, izražena tendencija nacionaliziranja višenacionalnih komponenata, pa tako i habsburških utjecaja, što onemogućava adekvatan pristup ovakvim temama. Historiografije na području nekadašnje Monarhije često hotimice zanemaruju međukulturne veze kako bi vlastitoj naciji, u ovom slučaju vlastitim povjesničarima, pripisale ključnu ulogu u pojedinim povijesnim procesima. K tome nedostaje kolektivnih pristupa koji bi stvorili širi okvir i koji se ne bi fokusirali na samo jednog određenog pojedinca.⁷ Takvi su pristupi vidljivi, primjerice, u istraživanjima Tihane Luetić, Iskre Iveljić i drugih autora.⁸ Stoga i ovaj rad nastoji pružiti kolektivnu analizu temeljenu na arhivskoj građi Sveučilišnog arhiva u Beču.

Beč kao mjesto obrazovanja povjesničara

Kako bi se mogao istražiti utjecaj Sveučilišta u Beču na gore spomenute povjesničare, najprije valja uzeti u obzir ondašnji ustroj akademske nastave. Isti je doživio značajne promjene 1849. godine pokretanjem opsežne sveučilišne reforme u austrijskim zemljama koju je predvodio ministar Leo von Thun-Hohenstein.⁹

⁶ ANTOLJAK 1995: 134-136.

⁷ IVELJIĆ 2015a: 292; JANKOVIĆ 2022: 207.

⁸ Usp. LUETIĆ 2015: 259-289; IVELJIĆ 2015a: 291-356.

⁹ Vidjeti npr. u: AICHNER I MAZOHL (ur.) 2017; ŠVOGER 2020: 7-29.

Reforma je, uvjetno rečeno, provedena prema načelima slobode učenja i poučavanja te je naglašavala pravo na autonomiju i samoupravu sveučilišta. Što se nastave tiče, ona je obilježena procesom poznanstvenjenja kakvo je shvaćeno kroz 19. stoljeće, a najviše pod utjecajem koncepcije historije kakvu je još utvrdio i razvijao Leopold von Ranke. Predmeti su preustrojeni tako da omoguće praktičnu pripremu studenata za buduće zanimanje te da ih istovremeno osposobe za znanstveno-istraživački rad, dok su se sveučilišta razvijala kao istraživačke institucije, a ne više isključivo kao mjesta naučavanja, što je posebice bilo izraženo kod filozofskih fakulteta.¹⁰ Tako se i studij povijesti postupno modernizirao stvorivši mogućnost za praktičnu primjenu znanja, primjerice, na seminarskim vježbama.

Budući da su svi povjesničari sa zagrebačkog Odsjeka za povijest studirali nakon pokretanja velike sveučilišne reforme, jasno je kako su imali relativno slične obrazovne uvjete. Ipak, s obzirom na to da je ovdje riječ o razdoblju koje se proteže sve do ljetnog semestra 1917. kada je Milko Kos, kao posljednji među trinaesticom, završio sa studijem, potrebno je upozoriti na izvjesne promjene koje su se s vremenom odvijale na nastavnome planu. Tijekom 50-ih godina 19. stoljeća akademski ustroj u austrijskim zemljama još nije u potpunosti omogućavao slobodni razvoj znanosti, iako su postignuti značajni pomaci u tom smjeru. Na Bečkom su sveučilištu u ovoj prijelaznoj fazi studirala dvojica od spomenute trinaestorice povjesničara: Matija Mesić i Natko Nodilo. Uvidom u njihove upisne formulare (tzv. nationale) uočava se kako su, pored ostalih nastavnih predmeta, pohađali i seminarske vježbe, što svjedoči o novouvedenim praktičnim elementima fakultetske nastave povijesti. Mesić je za vrijeme svog jednosemestralnog boravka 1851/1852. kao izvanredni student posjećivao *Vježbe u filološko-povijesnom seminaru o političkoj povijesti i državnom ustrojstvu Grčke*¹¹ koje je vodio njemački profesor Heinrich Wilhelm Grauert. U nacionalu se pritom navodi kako su se vježbe održavale dva sata tjedno.¹² Valja spomenuti kako je upravo na Grauertov poticaj nekadašnji filološki seminar proširen na filološko-povijesni seminar, čime je naglašena vodeća uloga klasične filologije na austrijskim filozofskim fakultetima toga doba. Međutim, ti su seminari prema njegovu shvaćanju ponajprije trebali služiti obrazovanju studenta za budućeg učitelja, a ne kao uvod u istraživačku praksu.¹³ Zanimljiv je podatak kako je Mesić od preostalih pet predmeta koje je upisao slušao još dva kod profesora Grauerta. To su *Opća povijest srednjeg vijeka*,

¹⁰ WINKELBAUER 2018: 81-83.

¹¹ „Übungen im philologisch-historischen Seminare, über die politische Geschichte und das Staatswesen von Griechenland.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1851/1852*, Wien 1852, 15.).

¹² Universitätsarchiv Wien (dalje: UAW), Außerordentliche Hörer aller Fakultäten (1850-1852), 132.982.

¹³ WINKELBAUER 2018: 89-91.

s posebnim naglaskom na državno ustrojstvo, vjerski i moralni život te intelektualni odgoj¹⁴ i *Povijest Grčke od Peloponeskog rata*.¹⁵ Za razliku od Mesića, Nodilo¹⁶ je u Beču proveo punih sedam semestara (1857-1861) te je sukladno tome posjećivao mnogo veći broj seminarskih vježbi kao i predavanja. Pritom je pokazivao poseban interes za klasičnu starinu:¹⁷ kod profesora Josepha Aschbacha upisivao je *Vježbe u povijesnom seminaru o bitnim točkama stare povijesti*¹⁸ te *Vježbe u povijesnom seminaru o bitnim točkama srednjovjekovne povijesti*.¹⁹ Od predavanja, koja je također držao Aschbach, ističu se *Stara povijest (s izuzetkom rimske)*,²⁰ *Opća povijest srednjeg vijeka*²¹ i *Rimska povijest*.²² Nodilo je povrh toga pohađao nekolicinu predavanja i seminarskih vježbi iz austrijske povijesti kod profesora Alberta Jägera.²³

Od 1861. godine, nakon sloma neoapsolutističkoga režima, moguće je razmišljati o konačnom prelasku austrijskih sveučilišta u sferu slobodnog razvoja znanosti.²⁴ Otada je sve izraženiji bio istraživački aspekt studija povijesti. Postupno se povećavao broj predmeta koje su studenti mogli upisati pa se ujedno proširivao i profesorski kadar. Tako se već u nacionalima Tadije Smičiklasa, koji je iz Praga prešao na Sveučilište u Beču i ondje studirao od 1865. do 1869. godine, te Vjekoslava Klaića,

¹⁴ „Allgemeine Geschichte des Mittelalters, mit vorzüglicher Hervorhebung des Staatswesens, des religiös-sittlichen Lebens und der geistigen Bildung.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1851/1852*, Wien 1852, 15.).

¹⁵ „Geschichte von Griechenland seit dem peloponnesischen Kriege.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1851/1852*, Wien 1852, 15.).

¹⁶ Informacije o Nodilovu životu i djelovanju vidjeti npr. u: NOVAK 1935; POSEDEL 1982; OBAD 1995: 363-365.

¹⁷ OBAD 1995: 363.

¹⁸ „Übungen im historischen Seminar über wichtige Punkte in der alten Geschichte.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1857/1858*, Wien 1857, 18.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 15.

¹⁹ „Übungen im historischen Seminar über wichtige Punkte der mittleren Geschichte.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1859*, Wien 1859, 19.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 18.

²⁰ „Alte Geschichte (mit Ausschluss der römischen).“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1857/1858*, Wien 1857, 18.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 15.

²¹ „Allgemeine Geschichte des Mittelalters.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1858*, Wien 1858, 18.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 16.

²² „Römische Geschichte.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1858/1859*, Wien 1858, 17.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 17.

²³ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 15; 16; 17; 19; 20.

²⁴ WINKELBAUER 2018: 86.

koji se upisao 1869. godine i tamo proveo pet semestara, mogu uočiti neki novi predmeti. Smičiklas²⁵ je npr. kod profesora Theodora von Sickela²⁶ slušao predmete vezane uz pomoćne povijesne znanosti kao što su *Kronologija srednjeg vijeka*²⁷ i *Diplomatičke vježbe*,²⁸ dok je Klaić,²⁹ između ostalog, pohađao *Povijest papa i koncila od Grgura VII.*³⁰ te *Parlamentarnu povijest Engleske*³¹ kod Ottokara Lorenza.

Do kraja Prvog svjetskog rata dogodilo se još nekoliko značajnijih promjena u ustrojstvu nastave povijesti na Sveučilištu u Beču. Godine 1872. došlo je do podjele filološko-povijesnog seminarara, čime je nastao samostalni povijesni seminar. To je odvajanje, međutim, predstavljalo samo formalnu potvrdu profesionalizacije povijesti kao znanosti.³² Iz naziva povijesnog seminarara kod profesora Maxa Būdingera u zimskom semestru 1877/1878, koji je tada upisao i Gavro Manojlović, uočava se kako su postojale dvije komponente koje su sačinjavale ovaj predmet: *Povijesni seminar: a) vježbe iz povijesnih predavanja, b) kritičke vježbe na primjeru Polibija*.³³ S jedne su strane studenti morali prevesti i kritički obraditi izvor iz starije povijesti, a s druge su strane bili dužni taj svoj rad izložiti i braniti pred profesorom i ostalim studentima. Usto su se na nastavi održavale rasprave u manjim grupama.³⁴ Spomenuti Manojlović³⁵ također se za vrijeme studija u Beču

²⁵ Iscrpe podatke o Smičiklasovu životu vidjeti napose u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 18 (2000).

²⁶ O Sickelu i njegovu djelovanju vidjeti npr. u: OTTENTHAL 1908: 545-560; SARIĆ I F. ŠIMETIN ŠEGVIĆ 2009: 380-389.

²⁷ „Chronologie des Mittelalters.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1865/1866*, Wien 1865, 24.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 31; 40.

²⁸ „Diplomatische Übungen.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1868*, Wien 1868, 26.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 42; 44.

²⁹ O Klaiću i njegovu djelovanju vidjeti npr. u: NAGY 1929: 43-46; MILANOVIĆ (ur.) 2000; KOLAR-DIMITRIJEVIĆ 2008: 367-397.

³⁰ „Geschichte der Päpste und Concilien seit Gregor VII.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1870*, Wien 1870, 26.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 49.

³¹ „Parlamentarische Geschichte von England.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1871/1872*, Wien 1871, 30.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 55.

³² WINKELBAUER 2018: 111-112.

³³ „Historisches Seminar: a) Uebungen im historischen Lehrvortrage, b) kritische Uebungen im Anschlusse an Polybios.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1877/1878*, Wien 1877, 35.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 82.

³⁴ SAXER 2006: 47-48.

³⁵ Podatke o Manojlovićeve životu i znanstvenome radu vidjeti npr. u: ŠIDAK 1956: 253-255; JANJATOVIĆ 1971: 178-188; BOŽIĆ 2017: 63-86; MAROTTI 2020: 15.

upisivao na nekoliko arheološko-epigrafskih seminara. U njegovim su nacionalima, primjerice, navedeni *Arheološki seminar*³⁶ kod profesora Otta Benndorfa te *Epigrafski seminar: Čitanje i tumačenje grčkih i rimskih dokumenata sačuvanih u natpisima*³⁷ kod profesora Eugena Bormanna. Taj arheološko-epigrafski seminar nastao je 1876. godine kao rezultat dijeljenja povijesnog seminara i u njemu je epigrafija kao pomoćna povijesna znanost imala dominantnu ulogu.³⁸

Još jedna važna promjena na bečkom studiju povijesti dogodila se 1907. godine osnivanjem seminara za istočnoeuropsku povijest. Predstojnik mu je bio češki povjesničar Josef Konstantin Jireček, koji se u svome radu ponajprije usredotočio na izvore srednjovjekovne povijesti jugoistočne Europe.³⁹ U istraživanjima se, primjerice, bavio mnogim temama iz srpske povijesti, koju je promatrao u širem kontekstu, komparirajući ih s drugim narodima. Jireček je također vrlo često posjećivao dalmatinske arhive pa je tako pisao i o povijesti toga područja. Napose je volio odlaziti u Dubrovački arhiv i istraživati prošlost nekadašnje Republike.⁴⁰ O dominaciji jugoistočno-europskih tema na njegovom seminaru svjedoče i nacionali Bogoljuba Krnica, koji je u Beču studirao od zimskog semestra 1907/1908. do ljetnog semestra 1908, kao i oni Josipa Matasovića, koji je na Bečkom sveučilištu proveo četiri semestra (1913-1915). Krnic je tako upisao *Seminar za istočnoeuropsku povijest: Čitanje bosanskih i srpskih isprava iz Miklošičeve Monumente*,⁴¹ a Matasović *Seminar za istočnoeuropsku povijest: Bugarske, srpske i bosanske isprave 12-14. stoljeća*.⁴² Može se, dakle, ustvrditi kako je osnutak ovoga seminara označio znatan pomak za studente, buduće povjesničare s jugoistoka Europe jer su time dobili priliku

³⁶ „Archäologisches Seminar.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1894/1895*, Wien 1894, 61.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 161.

³⁷ „Epigraphisches Seminar: Lesung und Erklärung von inschriftlich erhaltenen griechischen und römischen Urkunden.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1894/1895*, Wien 1894, 61.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 161.

³⁸ WINKELBAUER 2018: 132-134.

³⁹ Isto: 138-139.

⁴⁰ RADOJČIĆ 1923: 199-200; 204. Iscrpna biografija i analiza Jirečekova rada napisana na češkom jeziku dostupna je u: DOROVSKÝ 1983. Dobar pregled njegova života i djelovanja također pruža članak na njemačkom jeziku: IVANIŠEVIĆ I SCHMITT 2007: 41-89.

⁴¹ „Im Seminar für osteuropäische Geschichte: Lektüre bosnischer und serbischer Urkunden aus Miklosich, Monumenta.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1908*, Wien 1908, 53.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 291.

⁴² „Im Seminar für osteuropäische Geschichte: Bulgarische, serbische und bosnische Urkunden des 12. – 14. Jahrhunderts.“ (*Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1914/1915*, Wien 1914, 56.); UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 400.

pobliže se upoznati s izvorima vlastite povijesti u svom akademskom obrazovanju, što će ujedno doprinijeti kasnijem razvoju njihovih historiografija.

Sagleda li se predviđeno vrijeme studiranja na Bečkom sveučilištu, uočiti će se kako je od 1849. do 1899. studij na Filozofskom fakultetu, a time i studij povijesti, trajao šest semestara, dok je od 1899. godine isti produžen na dva dodatna semestra.⁴³ Da tome nije uvijek bilo tako, svjedoči nam Klaićev slučaj. On je 1871/1872. odslušao svoj peti semestar, nakon čega mu je šesti semestar, koji je tada bio potreban za dovršetak studija, oprošten. Razlog je taj što je Klaić prije upisa na studij povijesti i geografije dvije godine proveo na bogosloviji.⁴⁴ Mnogi pak nisu ni boravili čitavo vrijeme svog akademskog obrazovanja na Sveučilištu u Beču, nego samo određeni broj semestara. Primjerice, Karlo Horvat⁴⁵ upisao se u zimskom semestru 1897/1898. da bi već 1898/1899. prešao na zagrebački Filozofski fakultet gdje je i zaključio studij.⁴⁶ Neki su se premještali u Beč kako bi dovršili ono što su drugdje započeli. Takav je bio slučaj kod Josipa Matasovića: upisavši zimski semestar 1911/1912. u Zagrebu, premjestio se 1912/1913. najprije u Zürich, da bi potom u Beču od 1913/1914. do 1915. svoje akademsko obrazovanje priveo kraju.⁴⁷ Tu želju za studiranjem u inozemstvu od samog je početka pozdravljao njegov ujak Josip Brunšmid, znameniti hrvatski arheolog. On je, naime, prepoznao prednosti koje su nudila strana sveučilišta te je mladom studentu savjetovao da iz Zagreba prijeđe u Beč ili Prag.⁴⁸ No Matasović najprije odlazi u Zürich gdje upisuje predmete iz povijesti, povijesti umjetnosti, filozofije i metodologije povijesti.⁴⁹ Nakon kraćeg boravka u Zürichu odlučio se konačno za Beč te je ondje „razvio odnos prema austrijskoj i njemačkoj historiografiji koji će ga slijediti kroz sve kasnije etape njegova stručnog djelovanja.“⁵⁰ Na ovome mjestu treba još napomenuti kako je bilo i onih studenata koji su nastavu pohađali dulje od propisanog vremena. Tako je Milko Kos nakon završenih osam semestara (1911-1915) upisao čak četiri dodatna semestra kao izvanredni slušač, pri čemu je 1916. i doktorirao.⁵¹ Razlog tomu jest što je u Institutu za istraživanje austrijske povijesti pohađao dvogodišnji tečaj koji je naposljetku zaključio polaganjem propisanog teškog državnog ispita.⁵²

⁴³ GALL 1965: 23.

⁴⁴ KARBIĆ 2000: 11.

⁴⁵ Informacije o Horvatu vidjeti napose u: *Cris: Časopis Povijesnog društva Križevci* 3/1 (2001).

⁴⁶ TKALČEC 2001: 13-14.

⁴⁷ UAW, Rigorosenakten der Philosophischen Fakultät, PH RA 4106.

⁴⁸ FIOLIĆ I N. ŠIMETIN ŠEGVIĆ 2013: 344.

⁴⁹ PRELOG 1981: 81.

⁵⁰ F. ŠIMETIN ŠEGVIĆ 2013: 376-377.

⁵¹ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 408; 412; 416; 420; UAW, Rigorosenakten der Philosophischen Fakultät, PH RA 4168.

⁵² KOSTRENČIĆ 1973: 233.

Važan aspekt pri analizi bečkih studenata predstavlja i njihovo akademsko opterećenje. Pokušamo li prikazati prosječne podatke svih trinaestero ovdje relevantnih povjesničara, naići ćemo na očigledan problem – među njima su postojale znatne razlike s obzirom na broj predmeta i tjednih sati nastave tijekom jednog semestra. Slične se poteškoće također javljaju uspoređivanjem nastavnog opterećenja samo jednog studenta u različitim semestrima provedenima u Beču. Iveljić na osnovi podataka o studentima tamošnjeg Filozofskog fakulteta navodi kako je 70-ih godina 19. stoljeća broj predmeta u jednom semestru varirao između 3 i 8, dok se broj tjednih sati nastave kretao između 12 i 25.⁵³ Uzmu li se podaci iz razdoblja nakon 1900. godine, doći će se do još većih razlika: na temelju nacionala šestorice povjesničara koji ulaze u ovaj vremenski okvir (Šufflay, Nagy, Krnic, Novak, Kos i Matasović), vidljivo je kako se broj upisanih predmeta kretao između 3 i 12, a broj tjednih sati iznosio je od 7 do čak 36 sati tjedno! Navedeno je ovisilo o nekoliko čimbenika. U prvom je redu bila bitna motivacija studenta kao i njegov interes za pojedine nastavne teme. Značajan uvjet također je bilo i vrijeme koje je imao na raspolaganju. Mnogi su studenti morali raditi kako bi se financijski uzdržavali, zbog čega se nisu mogli posvetiti isključivo studiju. Iz toga izravno proizlazi još jedan važan čimbenik u odabiru predavanja i seminarskih vježbi, a riječ je o novčanim troškovima. U ono se doba velik dio predmeta morao plaćati, osim ako je student bio (u potpunosti ili djelomično) oslobođen od ovakvih izdataka kao što je, primjerice, bio slučaj kod Grge Novaka⁵⁴ u zimskom semestru 1907/1908.⁵⁵ Naknada za pojedino predavanje na povijesti u tom se trenutku kretala između 2.10 i 10.50 kruna, dok su seminarske vježbe u pravilu bile besplatne.⁵⁶ Ova vrsta studentske naknade uvedena je još za vrijeme Thunove sveučilišne reforme i prvi se puta počela primjenjivati akademске godine 1850/1851.⁵⁷ Stoga se već u Mesićevom nacionalu zimskog semestra 1851/1852. navode novčani iznosi za svaki upisani predmet.⁵⁸

⁵³ IVELJIĆ 2015a: 299.

⁵⁴ O Novaku i njegovu radu vidjeti npr. u: STIPETIĆ (ur.) 1979; MUNIĆ 2010: 107-111.

⁵⁵ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 285.

⁵⁶ *Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1907/1908*, Wien 1907, 49-50.

⁵⁷ Erlaß des Ministers des Cultus und Unterrichts vom 13. Oktober 1849, *Reichsgesetzblatt* 416/1848, Ergänzungsband 1849 (Dez.48-Okt.49), 756.

⁵⁸ UAW, Außerordentliche Hörer aller Fakultäten (1850-1852), 132.982.

Tablica 1. Novčana naknada za upisane predmete studenta Matije Mesića u zimskom semestru 1851/1852.⁵⁹

Nastavni predmet (skraćeni naziv)	Propisani iznos naknade (u guldenima)	Isplaćeni iznos naknade (u guldenima)
Opća povijest srednjeg vijeka	4	4
Povijest Grčke od Peloponeskog rata	—	—
Vježbe u filološko-povijesnom seminaru	—	—
Prirodoslovna geografija	5	5
Staroslavensko glasoslovlje i oblikoslovlje	2	2
Jezična i povijesna objašnjenja Nestorova ljetopisa	3	3

No nisu samo nastavni predmeti stvarali troškove za studente Bečkog sveučilišta. Visoke cijene smještaja i hrane pokazuju kako su financijske mogućnosti općenito bile vrlo važan preduvjet studiranja u glavnome gradu Monarhije. Oni koji nisu imali dostatna novčana sredstva pokušavali su, između ostalog, doći do stipendije ili kakve druge vrste pomoći. Primjera radi, Ferdo Šišić tijekom svog studijskog boravka u Beču (1889-1891) dobivao je financijsku potporu koju mu je dodjeljivala Kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada. U njegovim nacionalima navodi se iznos od 300 guldena po semestru.⁶⁰ Vjekoslava Klaića Zemaljska je vlada pak stipendirala s po 441 guldenom u prva dva semestra, dok je u preostala tri semestra taj iznos porastao na 450 guldena.⁶¹ Ipak, neke novčane potpore dodjeljivale su se, kako navode privatni izvori, na temelju političkih veza, ali i na temelju socijalnih parametara pa su djeca iz uglednih obitelji nerijetko imala prednost.⁶² Evidentno je, dakle, da je i porijeklo studenata imalo bitnu ulogu u njihovu akademskom obrazovanju, pri čemu valja napomenuti kako su najzastupljeniji bili studenti iz građanskih slojeva.⁶³ Do istog zaključka dolazi se socijalnom analizom trinaestorice povjesničara koji stoje u fokusu ovog istraživanja. Tako su Mesić, Manojlović, Šišić i Nodilo rođeni u gradskoj sredini, Horvat je bio plemićkoga roda, a Smičiklas je potjecao iz grkokatoličke seljačke

⁵⁹ Podaci u tablici preuzeti su iz: UAW, *Außerordentliche Hörer aller Fakultäten (1850-1852)*, 132.982.

⁶⁰ UAW, *Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat.* 141; 143; 145.

⁶¹ UAW, *Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat.* 47; 49; 51; 53; 55.

⁶² LUETIĆ 2015: 277; IVELJIĆ 2015a: 298.

⁶³ IVELJIĆ 2015a: 297.

obitelji. Slučaj potonjeg povjesničara rođenog u Reštovu Žumberačkom⁶⁴ posebice je zanimljiv jer dočarava teškoće s kojima su se nadarena seoska djeca susretala. Tadija se već u pučkoj školi u Sošicama pokazao kao izvrstan učenik pa je njegov otac Ilija 1853. godine zatražio od grkokatoličkog biskupa Gabrijela Smičiklasa da ga primi u Grkokatoličko sjemenište u Zagrebu (svećenička je služba, pored vojne, za ondašnje žumberačke dječake predstavljala jedinu sigurnu opciju napredovanja). U sjemeništu je Tadija proveo devet godina: završio je šest razreda u Klasičnoj gimnaziji, zatim je dvije godine bio klerik na Nadbiskupskom liceju, da bi na koncu proveo godinu i dva mjeseca u bogosloviji.⁶⁵ Tijekom tog vremena presudnu ulogu u njegovu obrazovanju odigrao je Matija Mesić, koji je kao gimnazijski profesor u njemu probudio želju da postane povjesničar.⁶⁶ Krajem 1862. Tadija iznenada napušta teološko obrazovanje te u veljači 1863. polaže maturu na državnoj gimnaziji u Zagrebu. Nakon kratkotrajnog učiteljskog rada u Osijeku, tijekom kojeg ga je novčano potpomagao njegov stric i biskup Đuro Smičiklas, uspijeva dobiti stipendiju za studij povijesti i zemljopisa u Pragu. I ondje, međutim, ostaje samo kraće vrijeme jer već 1865. prelazi na Filozofski fakultet u Beču. Otada je prvenstveno ovisan o pomoći svoga strica Đure, no u slobodno vrijeme predaje hrvatski jezik na Terezijanumu kako bi dodatno zaradio.⁶⁷ Primjer Tadije Smičiklasa također ukazuje na važnu činjenicu vezanu uz već spomenuto studentsko stipendiranje u drugoj polovici 19. stoljeća. Budući da je modernizacija u hrvatskim krajevima upravo u tom razdoblju uzela maha, došlo je do znatnih poboljšanja u pogledu novčanih potpora pa je sukladno tome i broj studenata iz seoskih sredina počeo rasti.⁶⁸ Zato je i Smičiklas od 4. do 6. semestra primao financijsku potporu Kraljevske dalmatinsko-hrvatsko-slavonske dvorske kancelarije,⁶⁹ koja mu je olakšavala boravak na Sveučilištu u Beču.

Pri kolektivnoj analizi bečkih studenata važno je uzeti u obzir iz kojeg su dijela Monarhije oni dolazili. Spomenuto je ponajprije relevantno za razdoblje nakon 1867. godine, tj. nakon donošenja Austro-ugarske nagodbe jer je nastao problem oko priznavanja studija: sveučilišne diplome iz Translajtanije otada nisu bile vrednovane kao one stečene u regijama Cislajtanije, što je posljedično dovelo do toga da su mnogi studenti bili primorani studirati u austrijskom dijelu Monarhije ako su ondje namjeravali zasnovati svoj budući radni odnos. Luetić ističe kako se to jasno očituje na primjeru hrvatskih studenata iz Istre i Dalmacije,

⁶⁴ Detaljne podatke o Smičiklasu i njegovu rodnome kraju vidjeti u: ŠKRABE 2015.

⁶⁵ KEKIĆ 2000: 17-18.

⁶⁶ KURELAC 2000: 48.

⁶⁷ KEKIĆ 2000: 19-22.

⁶⁸ IVELJIĆ 2015a: 298.

⁶⁹ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 32; 36; 38.

koji se u tim krajevima nisu mogli zaposliti isključivo s diplomom Zagrebačkog sveučilišta. Potrebne uvjete stjecali bi polaganjem završnih ispita pred komisijom austrijskih sveučilišnih profesora ili, od 1904. godine, polaganjem dodatnih ispita nakon završenog studija u Zagrebu. Za one među njima koji su bili s Filozofskog fakulteta vrijedila je odredba prema kojoj su morali provesti barem jednu godinu na nekom cislajtanskom sveučilištu.⁷⁰ U tu se skupinu ubraja, između ostalih, Josip Nagy – rođeni Pažanin koji je 1906. doktorirao u Beču, 1907. radio u Dalmatinskom namjesništvu u Zadru te između 1907. i 1918. bio u službi arhivara u austrijskom Ministarstvu financija.⁷¹ Time se dolazi do zaključka kako je jedan od motiva studiranja u Beču izravno proizlazio iz političke i administrativne podjele Monarhije nakon 1867. godine. Osim toga, ne treba zaboraviti da je u jugoistočnoj Europi moderno obrazovanje na akademskoj razini prvi puta omogućeno tek 1874. osnivanjem Zagrebačkog sveučilišta, zbog čega je logičan izbor studenata iz te regije do tada bio poglavito Beč. U slučaju budućih povjesničara zagrebačkog Filozofskog fakulteta valja istaknuti i još neke razloge odlaska na sveučilište u carskome gradu. Milana Šufflaya je, primjerice, onamo bila poslala Zemaljska vlada Hrvatske, Slavonije i Dalmacije radi usavršavanja u području pomoćnih povijesnih znanosti. To je ostvareno na poticaj njegova profesora Tadije Smičiklase, koji je tada bio etablirani povjesničar.⁷² Neki su pak odlazili studirati u Beč nakon što su već počeli predavati kao učitelji. Pored ranije spomenutog Matije Mesića, u tu se skupinu ubraja i Bogoljub Krnic. On je najprije imenovan pravim učiteljem, da bi 1906. godine počeo predavati na zagrebačkom ženskom liceju. Potom je dobio znanstveni dopust te je postao izvanrednim slušačem na Bečkom sveučilištu.⁷³ Nadalje, važno je napomenuti kako su kvalitetni profesori kao i predmeti koje su oni predavali općenito predstavljali bitan motivacijski čimbenik, no o njima će kasnije biti više riječi.

Što se tiče područja studiranja, uočiti ćemo kako nisu svi među trinaesticom ovdje relevantnih povjesničara imali fokus isključivo na povijesti. Dapače, većina ih je pohađala čitav niz predmeta iz drugih znanstvenih disciplina. Gavro Manojlović u Beču je, osim povijesti, slušao predmete iz filologije, filozofije, geografije i arheologije,⁷⁴ Karlo Horvat iz filozofije i psihologije,⁷⁵ dok je Grga Novak uz

⁷⁰ LUETIĆ 2015: 268-269.

⁷¹ GALOVIĆ 2002: 228. O Nagyju također vidjeti u: PANDŽIĆ 1981: 126-128; ŠIMUNOVIĆ 1982: 483-489.

⁷² STEVOVIĆ 2019: 617; LUETIĆ 2022: 160. O Šufflayu i njegovu radu u području pomoćnih povijesnih znanosti vidjeti npr. u: ANTOLJAK 1995: 133-148; GALOVIĆ 2009: 363.

⁷³ ANTOLJAK 2004: 776. Podatke o Krnicu vidjeti također u: KARLIĆ 1918: 379-381.

⁷⁴ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 82; 85; 91; 93; 161; 163.

⁷⁵ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 172; 174.

povijest studirao filologiju i geografiju.⁷⁶ Ova praksa ne iznenađuje ako uzmemo u obzir da je u to doba bilo uobičajeno pohađati više različitih vrsta predavanja i seminarskih vježbi uslijed interdisciplinarnog karaktera studija.⁷⁷ Želja za interdisciplinarnosti posebice se može primijetiti kod Ferde Šišića,⁷⁸ koji za vrijeme svog trosemestralnog boravka na Sveučilištu u Beču uopće nije ni slušao povijesne predmete, već one iz filološke grupe „[d]opunjujući svoja slavistička znanja kod Jagića i Pastrneca prema uputstvima Smičiklasovim, osobito o historiji slavenskih jezika i pisma, što je toliko prijeko potrebno historičaru [...]”.⁷⁹ Zato valja neprestance imati na umu kako su kod ovih studenata znanja stečena iz raznih drugih područja također imala važnu ulogu u formiranju njihovih povjesničarskih vještina.

Od 1872. godine studij na Filozofskom fakultetu u Beču mogao se završiti na dva načina. Pojedinaac je odlučivao želi li položiti učiteljski ispit i tako predavati u gimnaziji ili pak želi otići na doktorat gdje mora položiti dva rigorozna (stroga ispita) i napisati doktorsku disertaciju.⁸⁰ Na ovome nas mjestu konkretno zanima potonji slučaj. Među budućim profesorima povijesti Zagrebačkog sveučilišta u Beču su redom doktorirali: Gavro Manojlović (1896), Josip Nagy (1906), Josip Matasović (1915) i Milko Kos (1916). Doktorske disertacije navedene četvorice ispravljali su mentor i još jedan profesor. Nakon što bi oba profesora pozitivno ocijenila rad, slijedilo je polaganje rigorozna pred komisijom.⁸¹ Temu doktorske disertacije studenti su birali sami, a uvjet je bio da ona bude iz znanstvenog područja koje je svojstveno Filozofskom fakultetu.⁸² Tako je, primjerice, naslov Nagyjeve disertacije glasio *Talijan Franjo Marija Appendini kao južnoslavenski povjesničar i filolog*,⁸³ dok je Matasović pisao *O povijesnom prikazu srednjovjekovnih gnostika, ponajviše paulikijanaca i bogumila*.⁸⁴ Rigoroze su činili dvosatni (glavni) i jednosatni (dodatni) ispit. Kod dvosatnog su ispita prisustvovala oba profesora koja su ranije ocijenila studentovu disertaciju te još jedan dodatni profesor. Na jednosatnom su ispitu u pravilu bila prisutna druga dvojica (ili trojica) profesora. Što se tiče samih ocjena, uočava se kako one ni kod jednog od gore navedenih

⁷⁶ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 285.

⁷⁷ IVELJIĆ 2015b: 480.

⁷⁸ O Šišiću i njegovu znanstvenome radu vidjeti npr. u: ŽIVAKOVIĆ-KERŽE 2015: 7-43; AGIČIĆ 2017: 469-474; HOLJEVAC 2017: 481-488; GALOVIĆ 2017: 475-480. O njegovoj koncepciji povijesti vidjeti napose u: MACAN 1975: 487-506; ANTOLJAK 1989: 125-141; GROSS 1996: 182-186; STRECHA 2005: 113-114.

⁷⁹ NOVAK 1949: 373.

⁸⁰ IVELJIĆ 2015a: 300; WINKELBAUER 2018: 86.

⁸¹ IVELJIĆ 2015a: 300.

⁸² WINKELBAUER 2018: 86.

⁸³ UAW, Rigorosenprotokolle für das Doktorat der Philosophie, PH 59.19, Rigorosenakt Nr. 2138.

⁸⁴ UAW, Rigorosenprotokolle für das Doktorat der Philosophie, PH 59.24, Rigorosenakt Nr. 4106.

povjesničara nisu bile pretjerano dobre, barem ne u oba segmenta. Manojlović jest dobio ocjenu „odličan“ od sve trojice profesora na dvosatnom rigorozu, ali su mu zato na jednosatnom rigorozu obojica ispitivača dala samo „dovoljan.“⁸⁵ Ovdje valja također napomenuti kako odluke o ocjeni za pojedini ispit nisu uvijek bile jednoglasne. To se vrlo dobro može uočiti kod Matasovićevog dvosatnog rigorozu u kojemu je od svakog profesora dobio različitu ocjenu: jednom „odličan,“ jednom „dovoljan“ i jednom „nedovoljan.“⁸⁶ Nesporno je, međutim, da su sva četvorica povjesničara, zahvaljujući uspješno završenom doktoratu u bečkom središtu, stekla vrijedna znanja koja su zatim mogla prenositi na svoje buduće studente u Zagrebu.

Važnost „bečke škole“ za razvoj povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu

Da bi se što bolje mogao dokučiti utjecaj Sveučilišta u Beču na nastanak i razvoj zagrebačkog Odsjeka za povijest, nužno je najprije uzeti u obzir širi kontekst. Velik broj neaustrijskih studenata koji su u periodu između 1850. i 1918. boravili u carskome gradu radi stjecanja akademskih vještina već sam po sebi svjedoči o tome kako se Beč s pravom može nazivati jednim od europskih sveučilišnih centara toga doba. Tamošnja je nastava u prvom redu ostavila traga na studente kao pojedince, ali istovremeno je bila katalizatorom promjena unutar društva iz kojega su ti isti pojedinci potjecali. Posebice se na području hrvatskih zemalja, regije u kojoj je nastalo Zagrebačko sveučilište, mogu uočiti ovakvi procesi.⁸⁷ Ne čudi stoga što je ondje i povijesna znanost u znatnoj mjeri bila pod bečkim utjecajem. Općenito govoreći, postoji mnoštvo čimbenika koji utječu na razvojne tendencije i metodološki pristup u nekoj historiografiji. Mirjana Gross pri sagledavanju hrvatske historiografije u doba njezine profesionalizacije navodi ukupno tri takva čimbenika: „Uvjeti za postupno izrastanje hrvatske znanstvene historiografije, koja se oblikovala uoči otvaranja Sveučilišta, temeljili su se na novom shvaćanju povijesti u Iliraca, na normama erudicije Ivana Lučića te na vanjskim utjecajima izraslim iz postignuća erudicije i erudicijsko-genetičke historiografije.“⁸⁸ U posljednje spomenute vanjske utjecaje ulazi i obrazovanje povjesničara na stranim sveučilištima, pa tako i onome u Beču. Taj aspekt, dakako, obuhvaća i sve povjesničare o kojima je u ovoj analizi riječ, što je nužno istaknuti iz nekoliko razloga. Ne samo da su se preko njih, budućih profesora, prenosila moderna saznanja i istraživački postupci austrijske historiografije već su time ujedno stvoreni važni preduvjeti za nastanak i daljnji razvoj studija povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

⁸⁵ UAW, Rigorosenprotokolle für das Doktorat der Philosophie, PH 59.15, Rigorosenakt Nr. 977.

⁸⁶ UAW, Rigorosenprotokolle für das Doktorat der Philosophie, PH 59.24, Rigorosenakt Nr. 4106.

⁸⁷ LUETIĆ 2015: 263.

⁸⁸ GROSS 1997: 26.

Može se pretpostaviti kako se već prva generacija profesora povijesti na novo-osnovanom Zagrebačkom sveučilištu bavila važnim pitanjima koja su vezana uz profesionalno izučavanje povijesti te da je taj profesorski kadar svojim studentima nastojao usaditi norme sustavnog istraživanja prošlosti. Ipak, samo se kod Natka Nodila mogu pronaći izjave u kojima izravno problematizira spomenute aspekte – u njegovu nastupnom govoru iz 1874. godine. Ondje, između ostalog, otvara pitanje je li povijest uistinu znanstvena disciplina ili tek književno-politička umjetnost. Pritom odbacuje stajalište o povijesti kao disciplini čija je zadaća isključivo govoriti o istaknutim ličnostima te istovremeno naglašava važnost interdisciplinarnosti i kritike izvora. Ta razmišljanja pokazuju da je Nodilo bio ispred svoga vremena,⁸⁹ što je u velikoj mjeri bilo plodom njegova akademskog obrazovanja u Beču gdje se susretao s novim historiografskim metodama i tematskim okosnicama. Kod kasnijih profesora povijesti na zagrebačkom Filozofskom fakultetu također nalazimo slične učinke koji su unaprijedili tamošnju nastavu povijesti. Primjerice, kod Josipa Matasovića jasno se mogu uočiti inovativni modernistički obrasci koje je upoznao i preuzeo tijekom svog studija, najprije u Zürichu, a zatim i u Beču. Točnije, riječ je o metodološkim načelima i pristupima kulturne historije koji su u bitnome odredili smjer njegova znanstvenoga razvoja. Studij u Zürichu pritom predstavlja ključno razdoblje u formiranju Matasovićeve predodžbe o tzv. *Kulturgeschichte*, dok mu je boravak u Beču, s druge strane, omogućio da usavrši vještine eruditske kritike izvora.⁹⁰ Zahvaljujući ovakvim utjecajima, Matasović je izašao iz tradicionalnih okvira hrvatske historiografije čiji je primarni fokus bio na političkim temama te se ujedno odmaknuo od šablonskog prikazivanja ratnih sukoba i mirovnih sporazuma.⁹¹ Općenito je smatrao kako je nemoguće stvoriti cjelokupnu sliku povijesti ako se u istraživanjima zanemari mikrohistorijske aspekte, što znači da je zapravo prepoznao nužnost redefiniranja prošlosti i usvajanja novih tematskih okvira i izvora. Zastupao je ideju makrohistorije koja objedinjuje sva historiografska područja pa se slobodno može kazati da su neke njegove pretpostavke već tada odgovarale načelima moderne socijalne historije.⁹²

Nadalje, do otkrivanja izravnih utjecaja Bečkog sveučilišta na buduće profesore povijesti u Zagrebu također se dolazi temeljem analize predavanja i seminarskih vježbi. Ako se usporede predmeti koje su neki od povjesničara slušali u Beču s onima koje su kasnije predavali u Zagrebu, uočit će se mnoge sličnosti. Nodilov ranije spomenuti interes za stariju povijest reflektiraju upravo predmeti koje je upisivao i polagao u prijestolnici Monarhije. Stoga se može reći da su nastavni

⁸⁹ Isto: 28-29.

⁹⁰ FIOLIĆ I N. ŠIMETIN ŠEGVIĆ 2013: 345-346. O Matasoviću i njegovoj koncepciji kulturne povijesti općenito vidjeti u: LEČEK 2013.

⁹¹ SHEK BRNARDIĆ 2009: 500.

⁹² JANEKOVIĆ-RÖMER 1993: 162.

sadržaji koje je ondje usvojio dodatno potaknuli njegovo zanimanje za klasičnu starinu te su ujedno utjecali na njegovu kasniju profesorsku ulogu. Na katedri za opću povijest na zagrebačkom Filozofskom fakultetu prvi je, naime, započeo predavati i proučavati povijest antike i srednjega vijeka⁹³ pa se tako kod njegovih studenata mogu pronaći predmeti kao što su *Historija davnasnjih naroda iztočnih*⁹⁴ i *Franačka historija do Karla Velikog*.⁹⁵ Slične utjecaje moguće je detektirati i kod Tadije Smičiklasa. U njegovim nacionalima za semestre provedene na Bečkom sveučilištu navedeno je nekoliko predavanja vezanih uz austrijsku povijest. Može se pretpostaviti kako su ondje stečena znanja Smičiklasa u određenoj mjeri usmjerila u njegovu kasnijem povjesničarskom radu. To nam sugeriraju redovi predavanja Filozofskog fakulteta u Zagrebu, na kojem je kao profesor djelovao 22 godine. Od predmeta koji se izravno tiču austrijske povijesti predavao je *Vladanje Marije Terezije, Historija austrijska od najstarijih vremena do 1526. g. te Povijest austrijska do 13. vijeka*.⁹⁶ Budući da je Smičiklasov fokus ponajprije bio na temama iz hrvatske povijesti, u više je navrata držao i jedan predmet pod nazivom *Historija hrvatska od 1526. do 1848. g.*⁹⁷ Ono što pak znatno više svjedoči o važnosti „bečke škole“ za Smičiklasa jesu predavanja i seminarske vježbe vezane uz pomoćne povijesne znanosti. U studentskim danima provedenima u carskome gradu pohađao je predmete poput *Paleografije* i *Diplomatičkih vježbi*,⁹⁸ da bi kasnije na Zagrebačkom sveučilištu postao prvim profesorom iz područja pomoćnih povijesnih znanosti.⁹⁹ Među čitavim nizom predmeta koje je svojodobno držao na Filozofskom fakultetu ističu se upravo *Paleografija* (latinska, ćirilaska i/ili glagoljska) te *Diplomatika*.¹⁰⁰ Iz ovoga postaje evidentno na kojim je temeljima profesor Smičiklas gradio svoju nastavu povijesti: vještine stečene u Beču uspješno je primijenio na izvore za hrvatsku povijest prenoseći ih dalje na svoje studente. Svojim radom „formira tim mladih znanstvenika osposobljenih za rad na prepisivanju, kritičkoj analizi, kolekcioniranju i objavljivanju izvorne građe, uz ostale, i u svjetski poznatoj zbirci dokumenata *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, kakovom se ne mogu, niti danas, podičiti mnoge razvijenije historiografije Europe. Upravo je i rad na ediciji te znamenite Akademijine serije, koja se alternativno i danas naziva ‘Smičiklasov zbornik’,

⁹³ OBAD 1995: 365.

⁹⁴ *Akademjske oblasti, osoblje i red predavanja u kralj. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu u zimskom poljeću 1891/92.*, Zagreb 1891.

⁹⁵ TKALČEC 2001: 13.

⁹⁶ JURKOVIĆ 2000: 155-156.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 32; 36; 38; 42.

⁹⁹ VESELINOVIĆ 2023: 209.

¹⁰⁰ JURKOVIĆ 2000: 155-156.

bio začetkom današnjega *Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*.¹⁰¹ Valja naglasiti kako su ovakvi rezultati ponajviše plod toga što je Smičiklas, pored redovitog studija, završio i dodiplomski studij na ranije spomenutom Institutu za istraživanje austrijske povijesti. Riječ je o ustanovi čiji je primarni cilj bio prenošenje znanja i vještina iz područja pomoćnih povijesnih znanosti,¹⁰² a ona će biti detaljnije obrađena u idućem poglavlju.

Kada se govori o utjecaju predmeta, ne smije se smetnuti s uma niti uloga sveučilišnih profesora koji su te iste predmete predavali. Oni općenito postaju mnogo relevantniji društveni akteri u razdoblju koje se ovdje tematizira. Povećanje njihova ugleda bila je jedna od izravnih posljedica Thunove reforme iz 50-ih godina 19. stoljeća – na njih se više nije gledalo kao na prosječne državne činovnike, već su oni postali sinonim za uspješnu karijeru. Istovremeno s rastom ugleda došlo je i do stvaranja novog tipa sveučilišnog profesora. Odsada je bilo ključno da je osoba stručnjak za točno određeno područje, kako u znanstvenom, tako i u nastavnom smislu. Time su vrlo brzo počeli nestajati oni klasični predavači koji su svojim studentima samo prenosili tuđe istraživačke rezultate, bez vlastitog znanstvenog doprinosa.¹⁰³ Iznimku ne predstavlja ni studij povijesti u Beču gdje se također etablirao novi kadar povjesničara. Mnogi među njima bili su renomirani ne samo u historiografskim krugovima unutar Monarhije nego i u širem europskom kontekstu.¹⁰⁴ Zato se s pravom može pretpostaviti da su izvršili značajan utjecaj na svoje studente, pa tako i na trinaestoricu povjesničara koji su predmet ove analize.

U prvom je redu potrebno izdvojiti neke od najutjecajnijih profesora povijesti na Bečkom sveučilištu i ukratko sagledati njihov nastavni rad. Jedno od zvučnih imena dakako je ono Alberta Jägera, profesora austrijske povijesti i predstojnika filološko-povijesnog seminara.¹⁰⁵ U Beču je počeo predavati 1851. godine, a jedan od glavnih zadataka bio mu je podučavati studente o načinu korištenja i proučavanja izvora austrijske povijesti.¹⁰⁶ Jäger je obilježio studij Natka Nodila, Tadije Smičiklasa i Vjekoslava Klaića, koji su kod njega upisivali niz predavanja i seminarskih vježbi povezanih s austrijskim temama. Posebice je Smičiklas stajao pod njegovim utjecajem jer je bio članom Instituta za istraživanje austrijske povijesti. Jäger je, naime, bio taj koji je prema zahtjevu ministra Thuna utemeljio ovu ustanovu i time postao njezin prvi i dugogodišnji direktor.¹⁰⁷ Nadalje, treba

¹⁰¹ Isto: 147.

¹⁰² Isto: 146-147.

¹⁰³ WINKELBAUER 2018: 84-85.

¹⁰⁴ IVELJIĆ 2015b: 480.

¹⁰⁵ Biografske podatke o Jägeru vidjeti napose u: FLIRI 2023.

¹⁰⁶ WINKELBAUER 2018: 94.

¹⁰⁷ AKADEMISCHER SENAT DER UNIVERSITÄT WIEN (ur.) 1898: 328.

spomenuti i profesora Josepha Aschbacha, koji je predavao opću povijest.¹⁰⁸ Na Bečkom je sveučilištu počeo djelovati 1853. godine, a između ostalog je bio i predstojnik filološko-povijesnog seminara. Kao stručnjak za teme vezane uz veliku seobu naroda i razdoblje srednjega vijeka držao je predavanja o antičkoj, srednjovjekovnoj i novovjekovnoj povijesti.¹⁰⁹ Aschbach je također utjecao na gore spomenutu trojicu povjesničara, pri čemu treba posebno istaknuti Nodila, koji je u cjelokupnom razdoblju svoga studiranja čak 17 puta upisivao njegova predavanja i seminarske vježbe. Ne čudi stoga što je Natko Nodilo 1874. postao prvim profesorom opće povijesti na zagrebačkom Filozofskom fakultetu.

Među poznate povjesničare Sveučilišta u Beču također se ubraja i Oswald Redlich.¹¹⁰ Kao izvanredni profesor zaposlen je 1893. godine, a predavao je povijest srednjega vijeka te pomoćne povijesne znanosti. Od posebne je važnosti njegov novi pristup seminarskim vježbama – usko je povezao različite oblike nastave (vježbe kritičke obrade izvora, konverzatorije i rasprave o seminarskim radovima u manjim grupama) spojivši ih s nekim zajedničkim problemskim pitanjem o pojedinom povijesnom događaju.¹¹¹ Od budućih povjesničara Sveučilišta u Zagrebu čak su sedmorica upisivala njegove predmete: Gavro Manojlović, Milan Šufflay, Josip Nagy, Bogoljub Krnic, Grga Novak, Milko Kos i Josip Matasović. Izravan utjecaj Redlicha i njegovih nastavnih sadržaja očituje se, primjerice, kod Kosa, koji je njegova predavanja i seminarske vježbe pohađao ukupno 16 puta, ali isto tako i kod Šufflaya. Potonji je 1904. napisao jednu od svojih najvažnijih knjiga *Die dalmatinische Privaturkunde* (na hrvatski prevedena i dijelom objavljena pod naslovom *Nešto o dalmatinskoj listini*), koja obrađuje dalmatinski notarijat u srednjem vijeku i čiji temelj predstavljaju predavanja Oswalda Redlicha.¹¹²

Kada su u pitanju značajni profesori povijesti u Beču, nameće se ime Alfonsa Dopscha.¹¹³ On je svoju nastavnu djelatnost na Sveučilištu započeo 1893. godine. Predavao je opću i austrijsku povijest te je pritom bio aktivan na Institutu za istraživanje austrijske povijesti. Pokrivao je područja austrijske upravne, ustavne i ekonomske povijesti, dok su njegove seminarske vježbe povrh svega bile poticajne i poučne.¹¹⁴ Dopsch je predavao Milanu Šufflayu, Josipu Nagyju, Bogoljubu

¹⁰⁸ O Aschbachu vidjeti napose u: SCHRAUF 1900.

¹⁰⁹ WINKELBAUER 2018: 92-93.

¹¹⁰ O Redlichu i njegovu znanstvenome radu vidjeti npr. u: SANTIFALLER 1948: 1-238; HOLESCHOFKY 2019: 29-66.

¹¹¹ WINKELBAUER 2018: 105; 120-121.

¹¹² ANTOLJAK 1995: 139-141.

¹¹³ O Dopschu i njegovu djelovanju vidjeti npr. u: BRUNNER 1955: 455-458; VOLLRATH 1980: 39-54; BUCHNER 2008: 155-190.

¹¹⁴ WINKELBAUER 2018: 123-126.

Krnicu, Josipu Matasoviću i Milku Kosu. Tako su npr. na Matasovića posebice utjecale njegove teme ekonomske povijesti koje su bile intrinzično povezane s kulturnim aspektima. Može se pretpostaviti kako je Matasović uslijed tih utjecaja „koncept ‘kulture’ shvaćao u prosvjetiteljskom smislu kao ukupnost ljudskih djelatnosti u ekonomiji i tehnici, znanosti i umjetnosti, običajima, navikama i praksama, te kulturom svakidašnjice. Dakle, svime što je neki narod u to doba činilo ‘kulturnim’ i time vrijednim historijskog istraživanja.“¹¹⁵

Svi spomenuti primjeri upućuju na to da su profesori povijesti na Bečkom sveučilištu znatno utjecali na razmišljanja i znanstvene interese studenata. Prenoseći vlastita znanja i koncepcije putem predavanja i seminarskih vježbi oblikovali su ideje svojih slušača od kojih su mnogi kasnije postali prominentni povjesničari. Usto su akademski profesori u carskome gradu često imali katalizatorsku ulogu u okviru povijesne znanosti diljem Austro-Ugarske. Idejni su transferi na neki način odredili kako će se razvijati nacionalne historiografije pojedinih naroda koji su se do kraja Prvog svjetskog rata nalazili pod vlašću habsburške dinastije. Štoviše, može se reći da su ovakvi akademski utjecaji bili dio šireg procesa tijekom kojega je došlo do stvaranja mnogih zajedničkih elemenata među sveučilištima u Monarhiji. Te su se sličnosti ponajviše očitovale nakon 1918. godine, tj. nakon što su na ruševinama nekadašnjeg Habsburškog Carstva nastale nove države. Tada se jasno pokazalo da su akademske institucije tog dijela Europe, unatoč tome što su se našle unutar različitih teritorijalnih granica i nacionalnih konteksta, u intelektualnom smislu i dalje bile bliske jedna drugoj zahvaljujući istim razvojnim temeljima kao što su teorije, pristupi obrazovanju i administraciji i sl.¹¹⁶ Iznimku stoga nije predstavljalo ni Sveučilište u Zagrebu.

Dodatne studijske aktivnosti bečkih studenata

Prilikom analize bečkih studenata važno je uzeti u obzir dodatne elemente koji nisu usko vezani uz uobičajene nastavne sadržaje. To se u prvom redu odnosi na individualne napore proizašle iz interesa pojedinca za određenu tematiku ili pak iz želje za stjecanjem novih vještina. Ključan preduvjet za studente pritom su bile mogućnosti koje im je okolina pružala, a upravo je prijestolnica Monarhije nudila širok spektar različitih opcija. Povjesničari su tako, osim uobičajenih studentskih obveza, imali priliku samoinicijativno odlaziti u arhive gdje im je na raspolaganju stajala brojna građa. U slučaju Ferde Šišića valja posebno naglasiti ovaj aspekt. On se za vrijeme svog akademskog boravka u Beču prvi puta susreo s tamošnjim državnim arhivom, što ga je naposljetku i ponukalo da krene istraživati nepoznatu povijesnu građu i da na taj način baci novo svjetlo na brojne historiografske

¹¹⁵ SHEK BRNARDIĆ 2009: 508.

¹¹⁶ SURMAN 2019: 252.

teme.¹¹⁷ Budući da Šišić na Bečkom sveučilištu nije slušao povijesne, već filološke predmete, logično je zaključiti kako su arhivski materijali kojima se koristio mnogo više utjecali na njegov povjesničarski duh nego sama nastava. Može se čak konstatirati kako mu je susret s bečkim arhivom bio svojevrsni okidač da cijeli svoj život nastavi prikupljati velike količine povijesne građe.¹¹⁸

Pored odlazaka u arhivske institucije, kod studenata se također javljala potreba za aktivnim sudjelovanjem u javnome i političkome životu. Zbog toga su se mnogi od njih nerijetko angažirali oko bitnih društvenih pitanja. Dobar primjer u tom smislu predstavlja jedan detalj iz studentskih dana Tadije Smičiklasa. Naime, kada se na sjednicama Hrvatskoga sabora 1865/1866. iznova raspravljalo o temi osnivanja Zagrebačkog sveučilišta, južnoslavenski studenti iz Beča, Praga, Graza i Moskve masovno su iskazali svoju podršku. U adresi koju su 1866. godine poslali Saboru nalazila su se ukupno 272 potpisnika, a jedan od njih bio je i Smičiklas.¹¹⁹ Iz priloženoga se vidi kako su studente itekako zanimala društvena zbivanja na koja bi onda i sami nastojali utjecati. Istomišljenici među njima često su osnivali i razna studentska društva. Takva udruženja karakteristična su za razdoblje nakon sloma neoapsolutizma, dok se u Beču najveći broj njih pojavljuje na prijelomu stoljeća. Iako je najčešće bila riječ o književnim društvima, pravi motivi njihovih članova bili su socijalne ili političke prirode. Zbog toga im je i organizacijski ustroj funkcionirao po ideološkom, religijskom ili nacionalnom principu. Drugim riječima, studentska udruženja u prijestolnici Monarhije ponajprije su se razlikovala po svojim ciljevima¹²⁰ te su bila važan čimbenik u formiranju ideoloških stajališta studenata. Ona nominalno nisu imala politički karakter, ali su svejedno činila dio šireg procesa politizacije koji je, najprije u 60-im godinama 19. stoljeća, a zatim i koncem 19. stoljeća, uzeo maha.¹²¹ Valja izdvojiti dva takva društva u Beču: *Velebit* i *Jug*.

Studentsko udruženje *Velebit* osnovano je 1865. godine, što ga ujedno čini prvim hrvatskim udruženjem u Beču. Redovitim članovima mogli su postati isključivo hrvatski studenti koji su ondje studirali, uz mogućnost da nakon završetka studija još tri godine zadrže članski status. Društvo je u prvom redu važno zbog svog snažnog utjecaja na studente kasnije osnovanog Sveučilišta u Zagrebu. Među aktivne članove *Velebita* također se ubrajaju Vjekoslav Klaić i Tadija Smičiklas.¹²² Potonji je povrh toga postao predsjednikom drugog studentskog društva koje je,

¹¹⁷ NOVAK 1949: 373.

¹¹⁸ Isto.

¹¹⁹ VESELINOVIĆ 2023: 199.

¹²⁰ VRANJEŠ-ŠOLJAN 2015: 360-362.

¹²¹ IVELJIĆ 2015a: 306; 309.

¹²² IVELJIĆ 2015a: 305-306; VRANJEŠ-ŠOLJAN 2015: 363-365.

na inicijativu *Velebita*, osnovano 1868. godine – riječ je o hrvatsko-slovenskom društvu *Jug*. Ono se temeljilo na načelima kulturnog i jezičnog jedinstva južno-slavenskih naroda, no upravo je taj aspekt predstavljao glavnu prijepornu točku koja je već 1869. dovela do raspada *Juga* i obnove *Velebita*.¹²³ Na ovom mjestu treba spomenuti kako je i Klaić isprva htio postati članom *Juga*, do čega u konačnici nije došlo jer se raspad društva dogodio netom prije njegova dolaska na Bečko sveučilište.¹²⁴

Kada se govori o dodatnim aktivnostima studenata Bečkog sveučilišta, ne treba smetnuti s uma ni činjenicu da je nemali broj njih djelovao unutar važnih institucija toga doba. Od sredine 19. stoljeća općenito se može uočiti tendencija osnivanja instituta i sličnih ustanova uslijed sve izraženijeg međusobnog odvajanja znanstvenih disciplina kao i specijalizacije akademskih profesora.¹²⁵ Za povjesničarsku struku u carskome gradu središnju ulogu zauzimao je Institut za istraživanje austrijske povijesti, osnovan 1854. godine. Glavna svrha bila mu je obrazovanje mladih povjesničara za temeljito istraživanje austrijske povijesti putem rada na izvorima. Njegovi su se članovi upoznavali s pomoćnim povijesnim znanostima poput paleografije, diplomatike i heraldike, pri čemu su primjenjivali moderne metode kritičke obrade povijesne građe.¹²⁶ „Tako se za novootvorene arhive i muzeje diljem Monarhije (pogotovo u Beču 1870-tih) sustavno odgajala nova generacija metodološki izučenih studenata, spremnih za znanstvenu kritiku (novih) izvora.“¹²⁷ U istraživačkom radu Instituta aktivno su sudjelovali i neki od trinaestorice ovdje analiziranih povjesničara. Prvi kojega u tom kontekstu valja izdvojiti jest Tadija Smičiklas. Uzevši u obzir da je ondje kao redoviti član izoštrio svoje vještine u radu s izvorima, postaje jasno zašto je ovom aspektu njegova akademskog obrazovanja potrebno dati jednaku težinu kao i uobičajenoj nastavi povijesti koju je pohađao na fakultetu. U hrvatsku je historiografiju, primjerice, uvodio metodološke koncepte karakteristične za ondašnje njemačke povjesničare koji su radili na zbirci *Monumenta Germaniae historica*.¹²⁸ Pritom nije ni na odmet spomenuti kako Smičiklas u hrvatskim okvirima predstavlja jedinog studenta koji je, od trenutka osnivanja Instituta, stekao pravo predavati povijest i pomoćne povijesne znanosti na svim sveučilištima diljem Monarhije, što je svojedobno čak i sam naglašavao. Razlog tomu je činjenica da je poslije proglašenja Austro-ugarske nagodbe 1867. godine studentima koji su potjecali iz ugarskog dijela Monarhije bilo onemogućeno redovito članstvo u Institutu pa

¹²³ VRANJEŠ-ŠOLJAN 2015: 368.

¹²⁴ KARBIĆ 2000: 11.

¹²⁵ WINKELBAUER 2018: 83-84.

¹²⁶ Isto: 97-99.

¹²⁷ SARIĆ I F. ŠIMETIN ŠEGVIĆ 2009: 382.

¹²⁸ GALOVIĆ 2009: 362.

posljedično nisu ni mogli predavati na cislajtanskim sveučilištima.¹²⁹ Navedena se okolnost pokazala ključnom za Smičiklasovu buduću profesorsku karijeru: „Uz završeni bečki studij i potvrdu o položenom ispitu iz pomoćnih povijesnih znanosti [na Institutu za istraživanje austrijske povijesti, K. A.], dat će Smičiklasu nedostižnu prednost pred ostalim kandidatima na natječaju za redovitoga profesora na Mudroslovnom fakultetu Kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.“¹³⁰ Stoga se može zaključiti kako su znanja koja je stekao u sklopu ove institucije izravno utjecala na njegov kasniji pedagoški i znanstveni rad na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.¹³¹ Od ostalih povjesničara koji su nakon Smičiklasa djelovali na Institutu mogu se još spomenuti Milan Šufflay i Milko Kos. Budući da je Šufflay dolazio iz ugarskog dijela Monarhije, imao je isključivo status izvanrednog člana.¹³² S druge se pak strane u nacionalima Milka Kosa, koji je živio u austrijskoj polovici, nalazi zabilješka kako je on u razdoblju od 1915. do 1917. imao status redovitog člana.¹³³ Unatoč takvoj formalnoj razlici, može se reći kako su kod obojice posrijedi bili slični obrazovni učinci. Naime, njihov studij u Beču velikim je dijelom obilježila upravo ova institucija pruživši im dragocjena znanja i vještine vezane uz pomoćne povijesne znanosti. Usto treba napomenuti kako je Institut za istraživanje austrijske povijesti ujedno predstavljao mjesto gdje su se studenti osposobljavali za ulogu akademskih profesora.¹³⁴ Zbog toga se njegovi utjecaji ne smiju zanemariti ni pri analizi razvoja Odsjeka za povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Zaključak

Kolektivna analiza trinaestorice bečkih studenata ukazuje na brojne utjecajne čimbenike austrijske akademske historiografije na razvoj studija povijesti u Zagrebu tijekom dugog 19. stoljeća. Obrazovanje u carskome gradu povjesničarima nije samo pružilo temeljito teorijsko znanje već ih je ujedno upoznalo s modernim metodološkim pristupima i istraživačkim tehnikama. Tako su putem seminarskih vježbi i predavanja stjecali intelektualne temelje za profesionalno izučavanje povijesti, pri čemu su posebno važni bili znanstveni pristupi njihovih bečkih profesora poput Alberta Jägera, Oswalda Redlicha i Alfonsa Dopscha. Ti su pristupi, između ostalog, uključivali kritičku obradu izvora, interdisciplinarnost te korištenje pomoćnih povijesnih znanosti. Potonje je posebice bitno istaknuti jer su studenti zahvaljujući disciplinama kao što su paleografija i diplomatika razvijali ključne

¹²⁹ ANTOLJAK 1995: 135; JURKOVIĆ 2000: 146, bilj. 10.

¹³⁰ VESELINOVIĆ 2023: 199-200.

¹³¹ JURKOVIĆ 2000: 147.

¹³² UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 210.

¹³³ UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät, Phil. Nat. 408; 420.

¹³⁴ WINKELBAUER 2018: 110.

kompetencije potrebne za interpretaciju izvora. Razvoju ovakvih vještina uvelike je pridonijela i činjenica što su fakultetski seminari, nakon pokretanja sveučilišne reforme 50-ih godina 19. stoljeća, počeli poprimati praktična obilježja pa su povjesničari već za vrijeme studija mogli stjecati iskustva u obradi izvora razvijajući pritom vlastite analitičke vještine. Valja, međutim, napomenuti kako nisu samo nastavni sadržaji ostavili traga na budućim profesorima povijesti. Samostalni rad u bečkim arhivima također je činio bitnu komponentu njihova akademskog života. Ondje su se susretali s dotad neistraženom povijesnom građom pomoću koje su dolazili do novih saznanja o mnogim povijesnim temama.

Pored akademske nastave i rada u arhivima, boravak u Beču omogućio je povjesničarima sudjelovanje u važnim studentskim udruženjima kao što su *Velebit* i *Jug*. Takva su udruženja bila jedan od najvažnijih aspekata u formiranju ideoloških i društvenih stavova studenata jer su poticala međusobno povezivanje te su stvarala osjećaj zajedništva među pojedincima s istim kulturnim i nacionalnim naslijeđem. Iskustvo kolektivnog angažmana posljedično je stvorilo generaciju povjesničara koji su bili svjesni važnosti svoga djelovanja, ne samo u znanstvenom već i u širem društvenom kontekstu. Nadalje, važan utjecaj na bečke studente izvršile su i institucije poput Instituta za istraživanje austrijske povijesti, u sklopu kojega su mladi historiografi usavršavali svoja znanja iz pomoćnih povijesnih znanosti. Ovakva dodatna obrazovna iskustva istovremeno su pripremala studente na njihovo buduće profesorsko zvanje.

Upravo će ovi učinci odigrati ključnu ulogu u kasnijem oblikovanju zagrebačkog Odsjeka za povijest na kojem su trinaestorica povjesničara, nakon završenog studija u Beču, predavala i tako svoja stečena znanja i vještine prenosila na vlastite studente. To nam konkretno sugerira njihova nastavna djelatnost kao i nazivi predmeta koje su svojedobno držali, a koji su bili vezani uz pomoćne povijesne znanosti, staru i srednjovjekovnu povijest, austrijsku povijest i sl. Može se stoga zaključiti kako su gore opisani idejni transferi u znatnoj mjeri odredili smjer razvoja znanstvene metodologije i kritičkog pristupa unutar historiografije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu stvarajući tako temelje za profesionalizaciju i institucionalizaciju studija povijesti. Naposljetku treba istaknuti kako je Sveučilište u Beču poslužilo kao svojevrsna intelektualna i kulturna veza između zagrebačkog Odsjeka za povijest i europskog akademskog svijeta, tj. kao put prema modernim istraživačkim smjerovima u historiografiji.

Bibliografija

Neobjavljeni izvori

Universitätsarchiv Wien

UAW, Außerordentliche Hörer aller Fakultäten (1850-1852), 132.982.

UAW, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät.

UAW, Rigorosenakten der Philosophischen Fakultät.

UAW, Rigorosenprotokolle für das Doktorat der Philosophie.

Objavljeni izvori

Akademiske oblasti, osoblje i red predavanja u kralj. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu u zimskom poljeću 1891/92, Zagreb 1891.

Erlaß des Ministers des Cultus und Unterrichts vom 13. Oktober 1849, *Reichsgesetzblatt* 416/1848, *Ergänzungsband* 1849 (Dez.48-Okt.49), 745-756.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1851/1852, Wien 1852.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1857/1858, Wien 1857.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1858, Wien 1858.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1858/1859, Wien 1858.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1859, Wien 1859.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1865/1866, Wien 1865.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1868, Wien 1868.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1870, Wien 1870.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1871/1872, Wien 1871.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1877/1878, Wien 1877.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1894/1895, Wien 1894.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1907/1908, Wien 1907.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1908, Wien 1908.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1914/1915, Wien 1914.

Literatura

- AGIČIĆ, Damir. 2017. Ferdo Šišić, sveučilišni profesor, znanstvenik i javni djelatnik. *Historijski zbornik* 70/2: 469-474.
- AGIČIĆ, Damir et al. (ur). 2022. *Zbornik Božene Vranješ-Šoljan*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, FF Press.
- AICHNER, Christof, Brigitte MAZOHL (ur). 2017. *Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag.
- AKADEMISCHER SENAT DER UNIVERSITÄT WIEN (ur). 1898. *Geschichte der Wiener Universität von 1848 bis 1898: als Huldigungsfestschrift zum fünfzigjährigen Regierungsjubiläum seiner k.u.k. Apostolischen Majestät des Kaisers Franz Josef I.* Wien: Alfred Hölder.
- ANTOLJAK, Stjepan. 1989. Ferdo Šišić. *Arhivski vjesnik* 33: 125-141.
- ANTOLJAK, Stjepan. 1995. Milan Šufflay kao paleograf i diplomatičar. *Arhivski vjesnik* 38: 133-148.
- ANTOLJAK, Stjepan. 2004. *Hrvatska historiografija*, 2. izd. Zagreb: Matica hrvatska.
- ARTUKOVIĆ, Mato (ur). 1997. *Matija Mesić. Prvi rektor Sveučilišta u Zagrebu, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Matiji Mesiću u povodu 170. obljetnice njegova rođenja 1826.–1996*. Zagreb, Slavonski Brod: Sveučilišna tiskara.
- BOŽIĆ, Sofija. 2017. Gavro Manojlović (1856-1939): istoričar, akademik, političar. *Zbornik o Srbima u Hrvatskoj* 11: 63-86.
- BRUNNER, Otto. 1955. In memoriam. Alfons Dopsch. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Germanistische Abteilung* 72/1: 455-458.
- BUCHNER, Thomas. 2008. Alfons Dopsch (1868-1953). Die „Mannigfaltigkeit der Verhältnisse.“ U *Österreichische Historiker 1900-1945: Lebensläufe und Karrieren in Österreich, Deutschland und der Tschechoslowakei in wissenschaftsgeschichtlichen Porträts*, ur. Karel Hruza, 155-190. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag.
- DOROVSKÝ, Ivan. 1983. *Konstantin Jireček – život a dílo*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně.
- FIOLIĆ, Marta, Nikolina ŠIMETIN ŠEGVIĆ. 2013. Što čini mozaik Matasovićevih kulturnopovijesnih sličica? U *LEČEK* 2013: 343-357.
- FLIRI, David. 2023. *Albert Jäger (1801-1891). „Erinnerungen aus meinem Leben“. Ein österreichischer Historiker als Chronist seiner selbst*. Wien, Köln: Böhlau Verlag.
- GALL, Franz. 1965. *Alma Mater Rudolphina 1365-1965. Die Wiener Universität und ihre Studenten*. Wien: Verlag Austria Press.
- GALOVIĆ, Tomislav. 2002. Biobibliografski prilog o dr. Josipu Nagyu (1884-1981). *Arhivski vjesnik* 45: 227-265.
- GALOVIĆ, Tomislav. 2009. O stotoj obljetnici utemeljenja Katedre (1908-2008). *Pro tempore* 6-7: 362-365.

- GALOVIĆ, Tomislav. 2017. Medievistički profil Ferde Šišića (1869–1940). *Historijski zbornik* 70/2: 475-480.
- GRAFENAUER, Bogo. 1952/1953. Znanstveno delo Milka Kosa. *Zgodovinski časopis* 6-7: 9-29.
- GRAFENAUER, Bogo. 1972. Milko Kos. *Letopis Slovenske Akademije Znanosti in Umetnosti* 23: 85-95.
- GRAFENAUER, Bogo. 1985. Življenje in delo Milka Kosa. U *Srednjeveška kulturna, družbena in politična zgodovina Slovencev. Izbrane razprave*, Milko Kos, 353-384. Ljubljana: Slovenska matica.
- GROSS, Mirjana. 1996. *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi Liber.
- GROSS, Mirjana. 1997. Hrvatska historiografija u vrijeme otvaranja Zagrebačkog sveučilišta. U ARTUKOVIĆ 1997: 25-30.
- HOLESCHOFKY, Johannes. 2019. Oswald Redlich (1858-1944). Historiker über oder zwischen den Parteien? U *Österreichische Historiker. Lebensläufe und Karrieren 1900-1945*, sv. 3, ur. Karel Hruza, 29-66. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag.
- HOLJEVAC, Željko. 2017. Ferdo Šišić i (rano)novovjekovna hrvatska povijest. *Historijski zbornik* 70/2: 481-488.
- IVANIŠEVIĆ, Alojz, Jens Oliver SCHMITT. 2007. Konstantin Josef Jireček (1854-1918). U *Osteuropäische Geschichte in Wien: 100 Jahre Forschung und Lehre an der Universität*, ur. Arnold Suppan, Maria Wakounigg i Georg Kastner, 41-89. Innsbruck: StudienVerlag.
- IVELJIĆ, Iskra (ur). 2015. *The Entangled Histories of Vienna, Zagreb and Budapest (18th-20th Century)*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, FF Press.
- IVELJIĆ, Iskra. 2015a. Kroatische Studenten und Professoren in Wien (1790-1918). U IVELJIĆ 2015: 291-356.
- IVELJIĆ, Iskra. 2015b. Kroatische Eliten in Wien im 19. Jahrhundert. Eine prosopographische Skizze. U IVELJIĆ 2015: 457-498.
- JANEKOVIĆ-RÖMER, Zdenka. 1993. Narodna starina. Historiografski vrhunci i borba za opstanak. *Časopis za suvremenu povijest* 25/1: 155-162.
- JANKOVIĆ, Branimir. 2022. Povjesničari u tranziciji iz Austro-Ugarske Monarhije u Jugoslaviju. U AGIČIĆ ET AL. 2022: 205-222.
- JANJATOVIĆ, Bosiljka. 1971. Shvaćanje povijesti u Gavra Manojlovića. *Jugoslavenski istorijski časopis* 10/1-2: 178-188.
- JURKOVIĆ, Ivan. 2000. Tadija Smičiklas, profesor pomoćnih povijesnih znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 18: 145-157.
- KARBIĆ, Maja. 2000. Biografija i bibliografija Vjekoslava Klaića. U MILANOVIĆ 2000: 7-62.
- KARLIĆ, Petar. 1918. Dr. Bogoljub Krnic. *Nastavni vjesnik* 26: 379-381.

- KEKIĆ, Nikola N. 2000. Tadija Smičiklas i Grkokatoličko sjemenište. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 18: 17-25.
- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira. 2008. Hrvatski povjesničar Vjekoslav Klaić i njegov doprinos odgoju Hrvata. *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* 8/1: 367-397.
- KOSTRENCIĆ, Marko. 1973. Milko Kos (1892-1972). *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1972.* 77: 233-234.
- KURELAC, Miroslav. 2000. Povjesnik Tadija Smičiklas i njegove historiografske koncepcije. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 18: 45-54.
- LEČEK, Suzana (ur). 2013. *Josip Matasović i paradigma kulturne povijesti. Zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Slavonskom Brodu 23-24. studenoga 2012.* Slavonski Brod, Zagreb: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Hrvatski državni arhiv, Društvo za hrvatsku povjesnicu.
- LUETIĆ, Tihana. 2015. The Migration and Experiences of Croatian Students at Universities of the Austro-Hungarian Empire at the Turn of the Century. U IVELJIĆ 2015: 259-289.
- LUETIĆ, Tihana. 2022. Milan Šufflay kao student na Mudroslovnom fakultetu Kr. Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 40: 151-166.
- MACAN, Trpimir. 1975. Pogled u djelo Ferde Šišića. U *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Ferdo Šišić, 487-506. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- MAROTTI, Bojan. 2020. Gavro Manojlović (književni tajnik Akademije 1909-1919). *Glasnik HAZU: časopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 6/11: 15.
- MILANOVIĆ, Dragan (ur). 2000. *Vjekoslav Klaić-život i djelo: zbornik radova sa znanstvenog skupa o životu i djelu Vjekoslava Klaića u povodu 150. obljetnice rođenja i 70. obljetnice smrti 1849-1928-1998-1999. održanog 6. i 7. studenog u Slavonskom Brodu i Garčinu.* Zagreb, Slavonski Brod: Sveučilišna tiskara.
- MUNIĆ, Vesna. 2010. Grga Novak (1888-1978): jedan od prvih hrvatskih egiptologa. *Rijeka* 15/1: 107-111.
- NAGY, Josip. 1929. Vjekoslav Klaić. *Narodna starina* 8/18: 43-46.
- NOVAK, Viktor. 1935. *Natko Nodilo: Rodoljub – naučnik – propovednik slobodne misli.* Novi Sad: Štamparija Jovanović i Bogdanov.
- NOVAK, Viktor. 1949. Ferdo Šišić, 9. III. 1869-21. I. 1940. Biografski podaci. *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godine 1946-1948.* 54: 362-443.
- OBAD, Stijepo. 1995. Natko Nodilo (Split, 31. VIII. 1834. - Zagreb, 21. V. 1912). *Zadarska smotra: časopis za kulturu, znanost i umjetnost* 44/1-2: 363-365.
- OTTENTHAL, Emil von. 1908. Theodor von Sickel, gest. 21. April 1908. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 29/3: 545-560.
- PANDŽIĆ, Miljenko. 1981. Dr. Josip Nagy. *Arhivski vjesnik* 24/1: 126-128.

- POSEDEL, Josip. 1982. Natko Nodilo, đak i profesor splitske gimnazije. *Mogućnosti: časopis za književnost, umjetnost i kulturne probleme* 29, 11/12: 991-1009.
- PRELOG, Milan. 1981. Josip Matasović (1892-1962). *Radovi Odsjeka za povijest umjetnosti* 7: 79-81.
- RAČKI, Franjo. 1879. Akademik Mato Mesić: nekrolog. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 47: 222-239.
- RADOJČIĆ, Nikola. 1923. Josef Konstantin Jireček. *Narodna starina* 2/6: 193-216.
- RAUKAR, Tomislav et al. 1998. Odsjek za povijest. U *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Monografija*, ur. Stjepan Damjanović, 81-92. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- SANTIFALLER, Leo. 1948. Oswald Redlich. Ein Nachruf, zugleich ein Beitrag zur Geschichte der Geschichtswissenschaft. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 56: 1-238.
- SARIĆ, Nikolina, Filip ŠIMETIN ŠEGVIĆ. 2009. Između „tri neprijatelja:“ Theodor von Sickel (1908-2008). *Pro tempore* 6-7: 380-389.
- SAXER, Daniela. 2006. Vermittlungsweisen des Quellenblicks im Geschichtsunterricht an den Universitäten Wien und Zürich (1833-1914). U *Vorlesung, Seminar, Repetitorium. Universitäre geschichtswissenschaftliche Lehre im historischen Vergleich*, ur. Gabriele Lingelbach, 21-57. München: Meidenbauer.
- SCHRAUF, Karl. 1900. *Josef von Aschbach. Eine biographische Skizze*. Wien: A. Holzhausen.
- SHEK BRNARDIĆ, Teodora. 2009. Josip Matasović (1892-1962) – pravaški uskrisitelj ranonovovjekovne hrvatske kulture. *Časopis za suvremenu povijest* 41/2: 499-522.
- SMIČIKLAS, Tadija, Franjo MARKOVIĆ. 1892. *Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892.: spomen-knjiga*. Zagreb: Matica hrvatska.
- STEOVIĆ, Nenad. 2019. Milan Šufflay, Jožef Bajza i hrvatsko-mađarski odnosi. *Zbornik Janković* 4/4: 617-620.
- STIPETIĆ, Vladimir (ur). 1979. *Grga Novak: 1888-1978*. Spomenica preminulim akademikima, sv. 1. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- STRECHA, Mario. 2005. O nastanku i razvoju moderne hrvatske historiografije u 19. stoljeću. *Povijest u nastavi* 3/6: 103-116.
- SURMAN, Jan. 2019. *Universities in Imperial Austria 1848–1918. A Social History of a Multilingual Space*. West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.
- ŠABIĆ, Marijan. 2014. Rad Matije Mesića na školskim knjigama (u svjetlu korespondencije s Josefom Jirečekom i Pavlom Jozefom Šafarikom). *Croatia Christiana periodica* 38/73: 113-126.
- ŠIDAK, Jaroslav. 1956. Dr. Gavro Manojlović. *Historijski zbornik* 9/1-4: 253-255.
- ŠIMETIN ŠEGVIĆ, Filip. 2013. Josip Matasović o Habsburgovcima. U LEČEK 2013: 373-389.
- ŠIMETIN ŠEGVIĆ, Filip. 2024. Odsjek za povijest. U *150 godina Filozofskoga fakulteta*, ur. Nevena Škrbić Alempijević i Stjepan Damjanović, 531-552. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, FF Press.

- ŠIMUNOVIĆ, Petar. 1982. In memoriam: Josip Nagy (1884-1981). *Filologija* 11: 483-489.
- ŠKRABE, Klementina (ur). 2015. *Tadija Smičiklas i njegov Žumberak. Uz 170. obljetnicu rođenja i 100. obljetnicu smrti*. Jastrebarsko: Ogranak Matice hrvatske u Jastrebarskom, Udruga „Uskok“ Sošice.
- ŠVOGER, Vlasta. 2020. Izgradnja modernoga sveučilišta u Habsburškoj Monarhiji. Reforme visokoga školstva u 18. i 19. stoljeću. *Analiza povijest odgoja* 18 (42)/18: 7-29.
- TKALČEC, Tatjana. 2001. Djetinjstvo, mladost i školovanje dr. Karla pl. Horvata. *Cris: Časopis Povijesnog društva Križevci* 3/1: 10-14.
- VESELINOVIĆ, Velimir. 2023. Profesor Tadija Smičiklas – 14. rektor i prvi počasni doktor Sveučilišta u Zagrebu. *Časopis za suvremenu povijest* 55/2: 197-212.
- VOLLRATH, Hanna. 1980. Alfons Dopsch. U *Deutsche Historiker VII*, ur. Hans-Ulrich Wehler, 39-54. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- VRANJEŠ-ŠOLJAN, Božena. 2015. Croatian Student Societies in Vienna in the 19th Century. U IVELJIĆ 2015: 357-378.
- WINKELBAUER, Thomas. 2018. *Das Fach Geschichte an der Universität Wien. Von den Anfängen um 1500 bis etwa 1975*. Schriften des Archivs der Universität Wien, sv. 24, ur. Kurt Mühlberger, Thomas Maisel i Johannes Seidl. Göttingen: V&R unipress.
- ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, Zlata. 2015. Šišić nad vrelima hrvatske povijesti (između manje poznate svakodnevice i složene povijesti vremena). *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 10/13: 7-43.
- ŽONTAR, Josef. 1972. Milko Kos (1892-1972). *Südost-Forschungen* 31: 344-349.

Viennese Students of the Long 19th Century as Future History Professors at the Faculty of Humanities and Social Sciences (Faculty of Philosophy) in Zagreb

The beginnings of historical studies in Zagreb were marked by the strong influence of Austrian historiography and teaching methodology. This influence is particularly evident when examining the professors at the Faculty of Humanities and Social Sciences (Faculty of Philosophy), many of whom spent part or all of their student years in the capital of the Austro-Hungarian Empire. Considering all students who at some point attended the University of Vienna and completed their studies before the end of World War I, it is clear that a total of thirteen professors at the Department of History in Zagreb had this study experience. Among them were Tadija Smičiklas, Vjekoslav Klaić, Ferdo Šišić, Josip Matasović, and others. This paper explores this aspect of their academic education and provides a collective analysis of the process of studying history at the University of Vienna during that time. Special emphasis is placed on lectures and seminar exercises, as well as on the professors who conducted the instruction. Additionally, the research touches upon extracurricular study activities and the influence of student

societies, to which some of these thirteen historians belonged. The primary aim is to explain how education in the capital of the Empire influenced their scientific interests and their teaching activities at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb.

Key words: University of Vienna, Faculty of Humanities and Social Sciences (Faculty of Philosophy) in Zagreb, long 19th century, history students, lectures and seminar exercises, academic professors, transfer of ideas, student societies, Institute of Austrian Historical Research.

Ključne riječi: Sveučilište u Beču, Filozofski (Mudroslovni) fakultet u Zagrebu, dugo 19. stoljeće, studenti povijesti, predavanja i seminarske vježbe, akademski profesori, idejni transferi, studentska društva, Institut za istraživanje austrijske povijesti.

Karlo Andlar
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
kandlar@m.ffzg.hr

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

56

BROJ 3

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2024.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 56, broj 3

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilgorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Gost urednik / Guest Editor

Damir Agičić, Zrinka Nikolić Jakus, Tomislav Galović, Filip Šimetin Šegvić

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),

Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo),

Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),

Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),

Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at

Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“

<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Katarina Starčević

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*